

İnsan güvenliği

İnsan güvenliği kavramı ilk olarak yirminci yüzyılın sonlarına doğru dünya gündemine girdi. Bundan önce, üç yüz yıldır bilinen ve kabul edilen görüş, devlet güvenliği idi. Devletler kendi toprak bütünlüklerini dış tehditlere karşı savunmakla yükümlüydü ve kendilerinden bu bekleniyordu. Hatta bazı özel tedbirlere böyle bir amaç için izin verilebiliyordu, fakat güvenlik olgusu en azından uluslararası düzeyde devlet sınırlarında sona eriyordu.

Güvenlik söylemi 1990'larda değişmeye başladı. Uluslararası toplum, sadece devletlerin değil insanların da güvenliğini koruma altına almak üzere—bu durum, bir devletin iç çıkarlarıyla çelişse bile—özel tedbirler alınması gerektiği düşüncesini benimsemeye başladı. Tabii ki bundan önce “güvenlik” kelimesi insanlar için de kullanılmaktaydı, fakat 1990'larda yaşanan radikal değişimin tabanında uluslararası söylem yatar: ulus devletlerin mutlak görevi olarak kabul edilen ‘insanların tehditlerden korunması’ görevi ilk defa uluslararası toplumun muhtemel görevlerinden biri haline geldi.

Kullanılan dil değişti, eylemler de beraberinde...

Birleşmiş Milletler rehberliğinde, uluslar tarafından oluşturulan koalisyonlar da dahil olmak üzere girişilen kolektif güvenlik müdahaleleri, ille de devletlerin güvenliğini sağlamak amacını gütmüyordu. Bu müdahaleler halkların güvenliği adına düzenlendi. Önceden *insani felaketler* gibi terimlerle nitelenen olaylar barış ve güvenlik başlığı altında yeniden tanımlanmaya başlandı. Bu da uluslararası müdahale araçları için bir gerekçe olarak kullanıldı. Buna bir örnek Somali’de (1992-1993) kullanılan insani müdahale programıdır. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi konuyla ilgili görüşünü şu şekilde dile getirmişti:

“yaşanmakta olan insanlık trajedisinin boyutu ... uluslararası barış ve güvenliğe yönelik bir tehdit anlamına gelmektedir”.

“İnsan güvenliğinin anlamı, ‘halkların güvenliği’ kavramının anlamıyla aynıdır ... İnsan güvenliğinin amacı insanların emniyeti ve hayatta kalmalarının mümkün kılınmasıdır.”

Dr. Sverre Lodgaard

İlgili etkinlikler

- İçeri girebilir miyim? sayfa 98.
- Harcanacak para, sayfa 177.
- Haklar Tombalası!, sayfa 206.
- Dil engeli, sayfa 228.
- Servet ve iktidar kapışması, sayfa 231.
- Hayatımdaki şiddet, sayfa 248.
- Yarın geldiğinde, sayfa 250.

Birleşmiş Milletler Somali Operasyonu (UNOSOM) 1992 yılında Mogadişu'daki ateşkesi izlemek ve insani malzemenin şehirdeki dağıtım merkezlerine aktarılmasına yardım etmek üzere kuruldu. Bunun ardından, Somali genelindeki insani misyonları ve dağıtım merkezlerini koruyabilmesi için misyonun yetkisi ve gücü genişletildi.

“Güvenlik Konseyi,

Birleşmiş Milletler Şartı'nın amaçları ve ilkelerini ve Güvenlik Konseyi'nin birincil sorumluluğu olan uluslararası barış ve güvenliği gözönünde bulundurarak,

Kosova, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'ndeki vahim boyuttaki insani durumu çözmeye ve tüm mülteci ve yerinden edilmiş insanların evlerine güvenli ve serbest bir biçimde dönmelerinin sağlanmasında *kararlı olarak*,

Bölgedeki durumun uluslararası barış ve güvenlik için bir tehdit oluşturmaya devam etmesiyle ... ve bu çerçevede Birleşmiş Milletler Şartı'nın VII. Bölümünde aktarılan amaçlar doğrultusunda hareket etmeye *kararlı olarak*,

... Kosova'da konuşlanacak ve harekete geçecek uluslararası güvenlik varlığının sorumlulukları arasında şunların yer almasına *karar vermiştir*:

1. Yeni çarpışmalara engel olunması... ;
2. Kosova Özgürlük Ordusu'nun silahsızlandırılması ... ;
3. Mülteci ve yerinden edilmiş insanların evlerine güvenlik içinde dönebilmesi ... ve insani yardımın dağıtılabilmesi için güvenli bir ortam yaratılması ... ;

Bu sorumluluklar yerine getirilirken halk güvenliği ve düzen güvence altına alınacaktır ...”

Karar 1244 (1999)'dan alıntı yapılmıştır. Karar, BM Güvenlik Konseyi'nin 4011. toplantısında, 10 Haziran 1999 tarihinde benimsendi.

Değişimin iki yüzü:

Yukarıda geçen Birleşmiş Milletler'in Kosova ile ilgili aldığı karar metni alıntısı, uluslararası güvenlik için tehdit oluşturan olayların sınıflandırılmasında iki temel değişimi gözler önüne serer:

1. güvenlik tehdidi olarak görülen olayların türü;
2. hem devlet sınırları içinde gerçekleşen olayların hem de ulus devletler arasındaki çatışmaların güvenlik meselesi kapsamında ele alınması.

Peki bu değişime sebep olan şey ne?

Devletlerin güvenliğinden uzaklaşıp insanların güvenliği anlayışına geçiş hareketine önyak olan bir dizi olay yaşanmıştı. Bunlardan biri şüphesiz Soğuk Savaşın sona ermesiyle önceden gizlenen hükümet ve halk çıkarlarının su yüzeyine çıkmasıydı. Bunun bir sonucu, karmaşık ve çoğunlukla devlet içi çatışmaların patlakvermesi, çatışmaların kısır döngü içine girmesi, bununla birlikte sivil ölümlerin farklı yöntemlerle engellenmesi zorunluluğunun ortaya çıkması oldu.

İnsanların savunulması için uluslararası toplum tarafından bazen harekete geçilmesi gerekliliğinin anlaşılmasından daha önemli bir hadise vardı belki de. Uluslararası toplum, bu gereksinimin yıllardır aslında farkındaydı, fakat bir devletin iç işlerine “müdahale” edilmesi mümkün ya da kabul edilebilir bir eylem olarak görülüyordu. Bugün ise dünyada artmakta olan ‘insan haklarına dair kaygılar’ yeni bir gerekçenin evrensel anlamda olmasa bile en azından yaygın olarak kabul edilmesine sebep oldu: insan hakları, sonuç olarak devletlerden çok insanlarla ilgilidir ve tüm dünya ülkeleri insan hakları standartlarını en azından ilkede kabul ettiklerini ifade etmişlerdir.

Ulusların iç politikaları uluslararası toplum tarafından ne düzeyde tahkik edilmelidir?

Birey çıkarları mı, devlet çıkarları mı?

İnsan hakları düşüncesinin merkezinde, insan onurunun belirli bir düzeye kadar herhangi bir hükümet ya da birey tarafından çiğnenemeyeceği fikri yatar. İnsan haklarını benimsemenin kaçınılmaz sonuçlarından biri de –eski terminolojiye göre– devletlerin egemenliklerinin bir bölümünden vazgeçmesi gerektiğidir. Uluslararası anlamda kabul edilen insan hakları normlarına taraf olan devletler eylemlerinde bireyleri en ön sıraya yerleştirdiklerini kabul etmiş olurlar. Bu yüzden devletin, çıkarları adına *herhangi* bir şey yapmalarını sağlayan mutlak iktidarı da terketmiş olurlar.

Uluslararası ilişkiler alanında son on yılda gelişen düşünce işte budur. Bu görüş sadece Birleşmiş Milletler misyonlarının artmasıyla ve bu misyonların eskiye kıyasla daha geniş yetkilerle donanmış olmasıyla sonuçlanmadı. Aynı zamanda insan haklarını ihlal eden kişilerin herhangi bir devletin sınırları dışında davasının görülebileceği daimi uluslararası bir ceza mahkemesinin kurulması için baskı oluşmasını da sağladı.

“Güvenlik başka şeylerin mümkün hale geldiği bir koşuldur.”

Emma Rothschild

Uluslararası Ceza Mahkemesi

Uluslararası toplum Roma’da 15 Haziran-17 Temmuz 1998 tarihleri arasında bir araya gelerek minimum gerekli sayı olan 60 ülkenin onaylamasıyla Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM)’ni kurdu. Bu, soykırım, savaş suçu ve insanlık suçu işlediği iddia edilen bireylerin davalarına bakan daimi bir mahkemedir.

Devam eden tartışma: “yokluk”tan muaf olmak

Yeni insan güvenliği anlayışının kökleri 1992 yılında yayınlanmış olan, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Boutros Boutros-Ghali tarafından kaleme alınmış Barış Gündemi (*An Agenda for Peace*)’ne dayanmaktadır. Bu belge küresel güvenliğin karşısındaki tehditlerin sadece askeri olmadığı görüşünü ortaya atıyordu:

“Ozon tabakasındaki delik korunmasız insanlar üzerinde, saldırgan bir ordudan daha fazla tehdit yaratabilir. Kuraklık ve hastalıklar, en az savaş silahları kadar merhametsiz olup kıyımlara sebep olabilir.”

Belge, çevresel istikrarsızlık, yoksulluk, kıtlık ve baskının sadece güvenlik meselesi olmadığına bunun yanında çatışmaların hem kaynağı hem de sonucu olduğu düşüncesini ifade ediyordu.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı’nın 1994 yılı İnsani Gelişme Raporu bu fikri takip ederek güvenlik kavramını daha geniş bir çerçevede içinde yorumladı. Rapor insan güvenliği kavramını iki gruba ayırmayı öneriyordu:

1. “insanların günlük yaşam kalıpları içinde ani ve zararlı bozgunlardan korunması,” (*korkudan muaf olmak* diye bilinir) ve
2. “insanların açlık, hastalık, suç ve baskıdan kaynaklanan daimi tehditlere karşı güvenlik içinde olması,” (*yokluktan muaf olmak* diye bilinir).

Rapor bu kavramlar üzerinde dikkatle durarak birbirinden ayrı yedi insan güvenliği unsuru belirledi:

- *ekonomik güvenlik* (güvence altına alınmış temel gelir);
- *gıda güvenliği* (gıdaya fiziksel ve ekonomik anlamda erişim);
- *sağlık güvenliği* (hastalık ve enfeksiyonlardan görece olarak muaf olma);
- *çevre güvenliği* (temiz su, temiz hava ve bozulmamış ekosistemlere erişim);
- *kişisel güvenlik* (fiziksel şiddet ve tehditlere karşı güvenlik);
- *toplumsal güvenlik* (kültürel kimliğin güvenliği);
- *siyasal güvenlik* (temel insan hakları ve özgürlüklerin koruma altına alınması).

Gençlik ve insan güvenliği

Bariş, insan hakları, eğitim ve çevre konuları ya da insani yardım gibi konularda etkinlik ve programlar düzenleyen gençlik örgütlerinin insan güvenliği için çalıştığı söylenebilir. Bu tür çalışmalar insanların yokluktan ve korkudan muaf olması için gerekli koşulları geliştirmeyi amaçlar.

Bu geniş insan güvenliği anlayışı bazı kesimler tarafından eleştiri aldı. Bu kesimlere göre, insan güvenliği kavramına ne kadar çok parça eklenirse, daha az kullanışlı bir politika aracı haline gelecekti. Uluslararası “İnsan Güvenliği Ortaklığı” (*Human Security Partnership*)’nin kurucu üyelerinden biri olan Kanada Dışişleri ve Uluslararası Ticaret Bakanlığı (DFAIT) daha dar bir tanımlama önerisinde bulundu: “İnsan güvenliği, insanların hem şiddet içeren hem de şiddet içermeyen tehdit unsurlarına karşı emniyet içinde olma anlamına gelmektedir. Bu durum ya da koşul, hakları, emniyetleri, hatta yaşamlarına yönelik tehditlerden insanların muaf olması ile karakterize edilir ... Bir konuyu insan güvenliği çerçevesinden ele almaya karar vermenin tahlili, insanların emniyetinin ne düzeyde risk içinde olduğuna bakılarak yapılır.”

Güvenlik kavramını ‘yokluk’ ve ‘korku’dan muaf olmayı da içine alacak şekilde genişletmenin avantaj ve dezavantajları nelerdir?

İnsan Güvenliği Gündemi

Farklı yorumlar, tanımlar ve önceliklere rağmen, farklı insan güvenliği kavramları ortak unsurlar taşımaktadır. Aşağıda aktarılanlar insan güvenliği gündeminin bir parçası haline gelmektedir.

- Devletlerin güvenliğinden insanların güvenliği anlayışına doğru bir geçiş yaşanmaktadır. Bu anlayış, insan güvenliği kavramına yapılan başlıca katkı olarak kabul edilmektedir. Önceden bahsedildiği gibi, yüz yıllardır, güvenlik öncelikle ulus ya da devletin güvenliği olarak görüldü; bugün ise insan güvenliği olgusu insanların uluslararası düzeyde tartışmasını sağlarken, sadece devletlerin değil insanların güvenliği ve emniyetiyle ilgili kaygıları da gündeme getiriyor.
- İnsan güvenliği kavramı, devletlerin kendi yurttaşlarının güvenliğini sağlama yükümlülüklerini ifade eder. İnsan güvenliğine odaklanmak, kendi yurttaşlarını koruyan ve onlara güvenlik sağlayan devlet profilini ortaya çıkarır.
- İnsan güvenliği, insanların karşılıklı ilişki içinde olduğunu ve birçok meselenin devlet sınırlarını ve diğer sınırları aştığını kabul eder. İnsan güvenliği görüşü, bugünün dünyasında yaşayan insanların karşılıklı bağımlılık ilişkisini ön plana çıkarır, bize birçok sorunun “pasaportu” olmadığını ve bu sorunların ülkelerin siyasi sınırlarında durdurulmadığını hatırlatır. Sanayileşmiş ülkelerde yaşayan kadın ve erkekler, gelişmekte olan ülkelerde yaşanan yoksulluktan soyutlanamaz; nasıl göçler ve hastalıklar sınır tanımıyorsa; nasıl ki gelişmekte olan ülkelerde yaşayan insanlar kuzeydeki fabrikalar tarafından üretilen endüstriyel kirlenme riski altındaysa.
- İnsan güvenliği, devlet dışı aktörlerin öneminin farkındadır. Öncülüğünü sivil toplum örgütlerinin yaptığı uluslararası mayın karşıtı kampanya çoğunlukla etkin bir girişim olarak hatırlanmaktadır. “Sivil toplum örgütleri, insan güvenliğinin geliştirilmesinde daha fazla fırsata ve daha büyük sorumluluğa sahip olmak istiyorlar. Sivil toplum örgütleri yaşanan birçok vaka ile, insanların güvenliği düşüncesinin savunulmasında hayli etkin ortaklar olduklarını kanıtladılar.”³⁴
- İnsan güvenliği insan hakları ve insancıl hukuku ihlal edenlerin hesap vermesini zorunlu kılar. Uluslararası Ceza Mahkemesi, Eski Yugoslavya için Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Ruanda için Uluslararası Ceza Mahkemesi, insan güvenliği gündemi arayışında önemli adımlardır.
- İnsan güvenliği, güvenlik meselesinin karmaşıklığına ve çok yönlü müdahaleye olan ihtiyaca dikkat çeker. İnsan güvenliğinin farklı uygulamalarına yönelik, bunun bir dizi aktörün koordinasyonu ve işbirliğini gerektiren çok yönlü bir kavram olduğuna dair fi-

“... iyi insanlar, başka insanların devletler tarafından sistematik bir şekilde katledilişini arkalarına yaslanıp izleyemez ve bunu asla hoşgöremezler. İyi insanlar, katledilen insanları kurtarma gücüne sahipse, kurtarma eylemine katılmama beceriksizliğini gösteremezler.”

Vaclav Havel

kir birliği vardır. Sadece askeri güç ve donanıma odaklanmak yerine “yumuşak güç” ya da ikna etme kavramlarına daha fazla dayanan (“güçlü silahlar yerine güçlü fikirler”) bir müdahale anlayışına öncelik verilmektedir.³⁵

Kişisel güvenlik ve AİHS

Bireyin özgürlük ve güvenlik hakkı Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 5. maddesiyle koruma altına alındı. Madde 5'in önemi çok kısa süre içinde Strasbourg'da görülen ilk davalarla ortaya çıktı. İlk 10.000 davanın yaklaşık üçte biri özgürlükten yoksun bırakılmış bireyler tarafından açıldı.

Bu madde fiziksel özgürlüğün korunmasıyla, keyfi yakalama ya da tutulma yasasıyla ilgilidir. Madde, yakalama nedeninin en kısa zamanda kişiye bildirilmesi hakkı, kişinin hemen bir adli görevlinin önüne çıkarılması hakkı ve yakalama ya da tutulmanın yasaya uygunluğu hakkında karar vermesi için kişinin bir mahkemeye başvurma hakkı gibi belirli temel usul haklarını garanti altına alır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Madde 5 çerçevesinde baktığı davalara birkaç örnek:

1. *Bozano / Fransa, 1986*

Mahkeme, başvuruyu yapan kişinin yakalanması ve Fransa'dan İsviçre'ye sürülmesi çerçevesindeki durumu ne yasal ne de kişinin güvenlik hakkına uygun buldu.

2. *Brogan ve Diğerleri / Britanya, 1988*

Mahkeme, başvuruyu yapan kişilerin terörizmin önlenmesi yasasına göre, tutulmanın yasalılığı hakkında karar vermeden dört günden daha uzun bir süre için tutulması uygulamasını, 'bireyin hemen bir adli görevli önüne çıkarılması' hakkını ihlal eder nitelikte buldu.

3. *De Wilde, Ooms ve Versyp / Belçika, 1970/71*

Mahkeme, başvuruyu yapan kişilere açık olan 'tutulmanın yasaya uygunluğu hakkında mahkemeye başvurma' hakkı usulünün, bu kişilere özgürlüklerinden yedi aydan bir yıl dokuz aya kadar değişen uzun süreli yoksun kalmalarına itiraz etmelerini sağlayacak gerekli güvenceler içeren telafiyi sağlamadığına kanaat getirdi.

Referanslar

Annan, K., “Two concepts of sovereignty”, *The Economist*, 18 Eylül 1999.

Charter of the United Nations, www.un.org/peace.

www.humansecuritynetwork.org.

Lodgaard, S., “Human security: concept and operationalization”, *Norwegian Institute of International Affairs*, yayınlanmamıştır, 2000.

Rothschild, E., “What is security?”, *DAEDALUS*, the Journal of the American Academy of Arts and Sciences, Vol. 124, No. 3, Yaz 1995.

Human Development Report 1994, *United Nations Development Programme*, www.undp.org.

The Canadian Department for Foreign Affairs and International Trade (DFAIT), www.dfait-maeci.gc.ca/foreignp/humansecurity.

